

Patron

INFORMACE PŘÁTEL
POMNÍČKŮ A PAMÁTNÝCH MÍST
JIZERSKÝCH HOR

1/92

ROČNÍK 3

Pozvánka

Na společnou jarní schůzku všech přátel přírody a památných míst Jizerských hor, která se koná

v SOBOTU DNE 11.4.1992
OD 9³⁰ HODIN
VE VINÁRNĚ KULTURNÍHO DOMU TOFY V JIŘETÍNĚ P. BUK.

(Viz plánek)

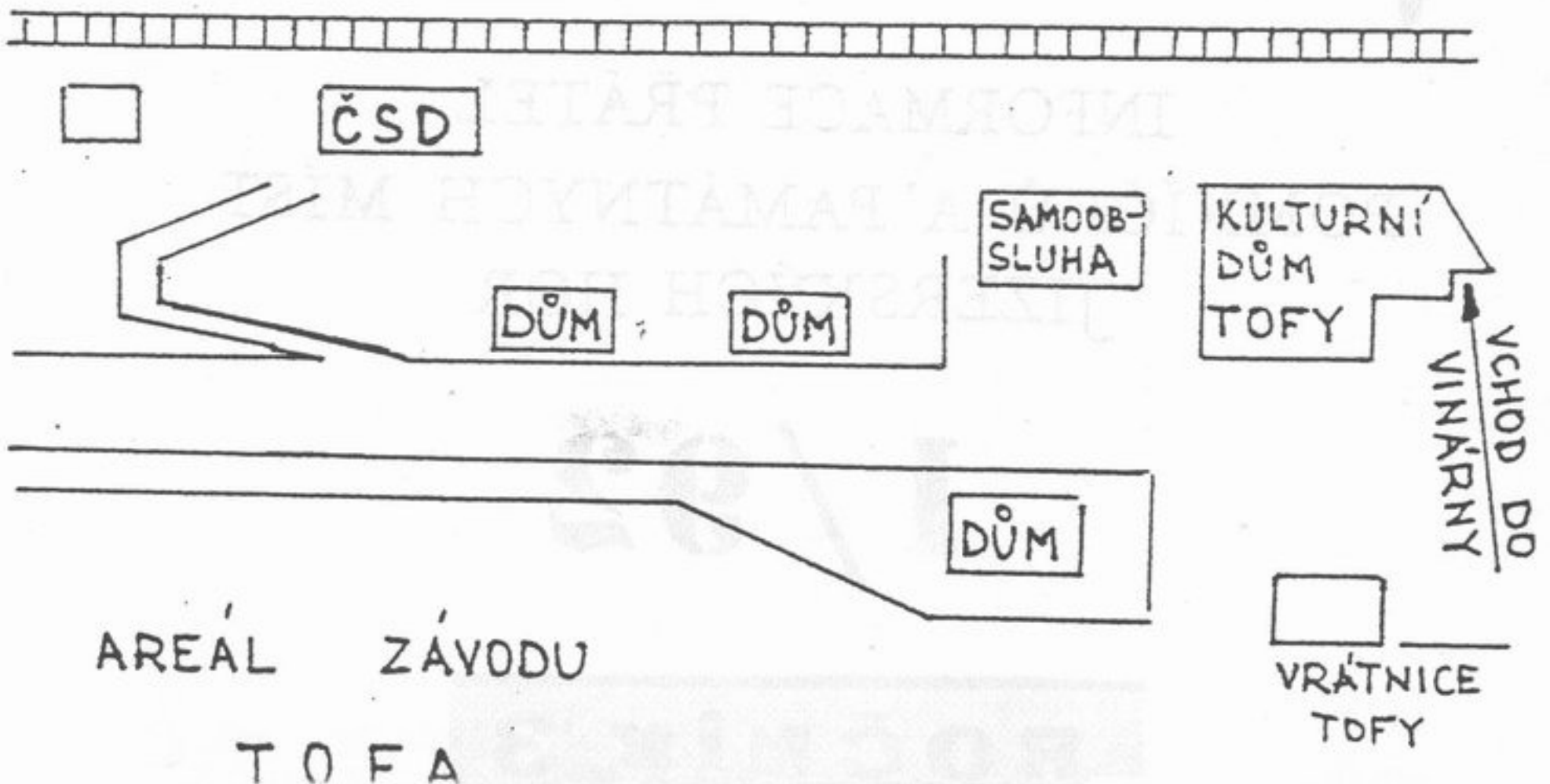
Hlavními body této schůzky jsou:

- opravy a rekonstrukce pomníčků v r.1992
- výstava o starých Jizerských horách chystaná v Severočeském museu v Liberci
- společné akce v terénu v roce 1992
- sestavení platného a aktualizovaného adresáře a patronů na rok 1992
- promítání diapozitivů z PLR.

~~~~~

V místě konání této schůzky je možnost veškerého občerstvení.

~~~~~

NEŠTASTNÁ NÁHODA ČI ÚMYSL?

Tak by se stručně dala charakterizovat tragická událost, která se odehrála přesně před 150ti lety, v pondělí dne 21. listopadu 1842 na západním úpatí Zadního Divočáku. Nikdo tehdy nebyl přítomen tomuto neštěstí odehrávajícího se hluboko v lesích Jizerských hor a tak se později dala vina i nevina jen těžko prokázat!

O čem je zde vlastně řeč? No přeci o jednom z nejkrásnějších pomníčků Jizerských hor --- o Bäumelově smrti, která se nám zachovala do dnešního dne v podobě překrásného litinového kříže, zdobeného u paty siluetami světců. Zasazen je tento kříž do jednoho z balvanů ve zvěti skal na západním úpatí Zadního Divočáku, zvaného Svinské čelo.

A proč je zde řeč právě o křížku Bäumelovy smrti? Protože se tento pomníček stal pro rok 1992 titulním snímkem našeho zpravodaje Patron. Dlouhou dobu jsem přemýšlel, vyhledával a nakonec i konzultoval s dalšími přáteli pamětních míst Jiz. hor o tom, jaký že by jsme pro ten letošní ročník zvolili motiv, ale ke konkrétnímu závěru jsme nedospěli. Až s blížícím se termínem vydání dalšího čísla Patronu se mi vnutila myšlenka, že bychom motivy našich titulních stran zpravodajů mohli volit podle toho, který ze známých pomníčků Jizerských hor „slaví“ v daném roce své významné jubileum. Za tím účelem jsem zalistoval ve svých podkladech a hle: hned ten první je právě tím pomníčkem, který toto výročí naplňuje: Bäumelova smrt. Smutný příběh, odehrávající se v jizerskohorských lučinách právě přesně před 150ti lety. Tím byl dán titulní snímek zpravodaje Patron na rok 1992. Navrhují, abychom do budoucna postupovali stejným způsobem.

Gerhard Kutnar.

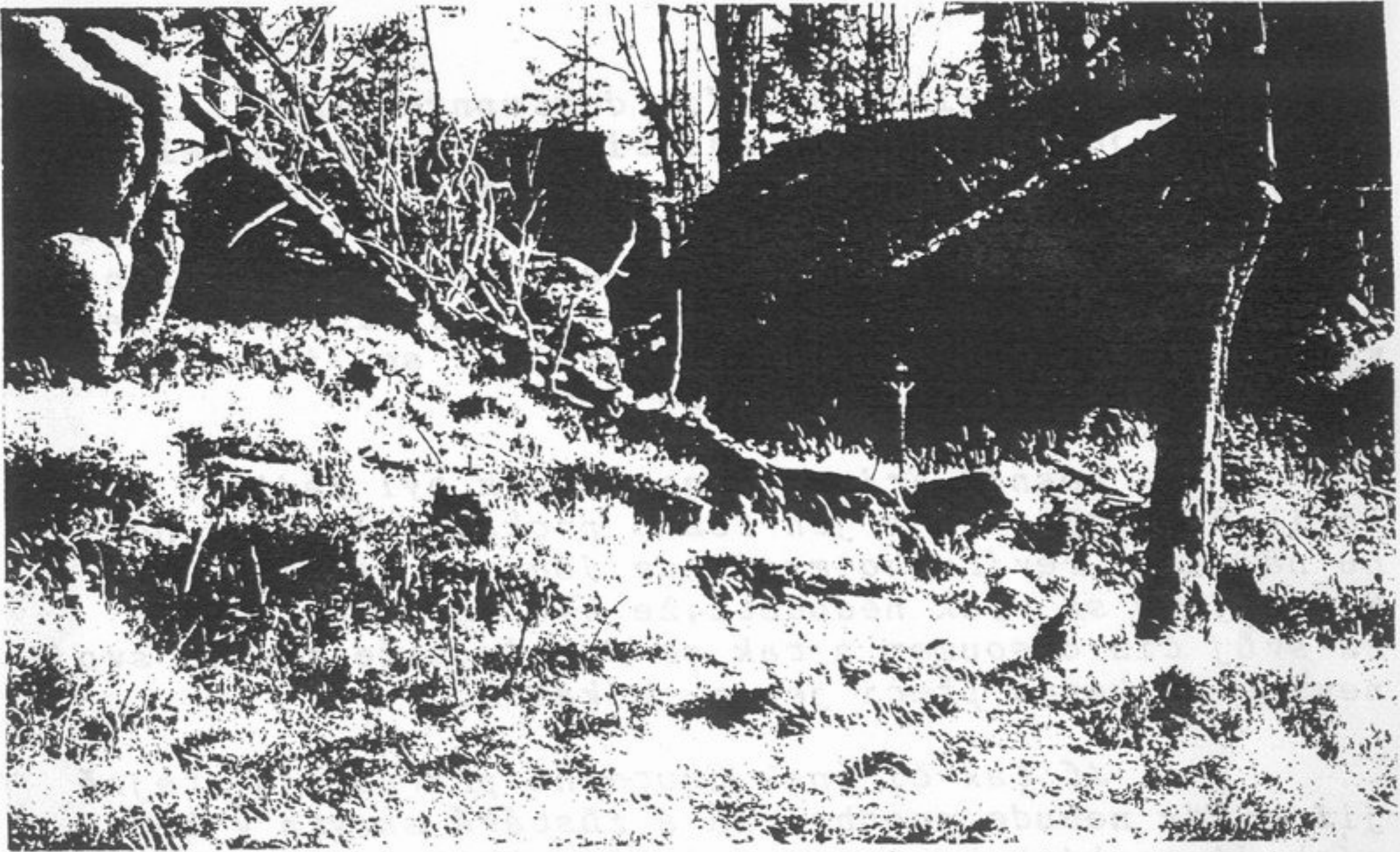
B Ä U M E L O V A S M R T .

Je pondělí 21. listopadu 1842 a revírní myslivec z Raspenavy, pan Johann (Jan) B ä u m e l si s lesníkem Fritzem (Bedřich) Bergmannem plní své každodenní povinnosti. Jsou totiž právě na obchůzce v lesních revírech, přidělených panskou lesní správou. Je pozdní podzim a vysoko v horách je v této době již dosti nevlídné počasí. Především pak skály a balvany bývají vlivem větší vlhkosti a deště poněkud smykla-
vější, než v jiných ročních obdobích.

V okamžiku, kdy oba služebníci frýdlantské vrchnosti procházejí dnešní 42. oddělení oldřichovského polesí, skalnatou a kamenitou oblast Zadního Divočáku, klopýtne a uklouzne na kluzkém balvanu za Bäumelem kráčeující lesník Fritz Bergmann tak nešťastně, že svojí osobní zbraní naráží na skálu. Následkem tohoto nárazu a otřesu pušky dochází ke zcela nečekanému výstřelu. Nekontrolovatelná střela zasáhne před ním jdoucího myslivce Bäumela přímo do zad, do oblasti lopatek a ten klesá těžce raněn k zemi. Zděšený lesník Bergmann běží k němu a pokouší se poskytnout mu první pomoc a ošetření, avšak jakmile zjišťuje, že nejde pouze o lehké, nýbrž o velmi těžké zranění, spěchá ihned pro pomoc.

Odkud tuto pomoc zajistil a jak těžce zraněného revírního myslivce Bäumela dopravili dolů do údolí, se mi již zjistit nepodařilo.

Jedno je však jisté: Johann Bäumel je ještě živudopraven do Raspenavy a zde přijímá zaopatření s posledním pomazáním od františkána hejnického chrámu pana kooperátora Hermanna Thuma. K smrtelně zraněnému je kromě kněze přivolán i lékař, pan doktor Plumert z Frýdlantu. Ten však již pro umírajícího revírního myslivce Johanna Bäumela nemůže mnoho udělat, protože střepiny uvízly příliš hluboko v plicích, což vyvolalo silné a ničím nezastavitelné vnitřní krvácení.

Oblast Zadního Divočáku - místo, kde se před 150ti lety odehrávalo popisované neštěstí.

Foto: G. Kutnar

Revírní myslivec Johann Bäumel zanedlouho na to upadá do hlubokého bezvědomí, zapříčiněné značnou ztrátou krve a hodinu po půlnoci, tedy 22. listopadu 1842 v Raspenavě v domě číslo popisné 107 umírá. Předčasně tak končí svoji zajisté úspěšnou kariéru ve službách frýdlantského pána. Bylo mu totiž teprve 26 let a v té době měl již vysoké postavení - jako revírní myslivec ve službách panského lesního personálu.

Frýdlantská vrchnost pak nařídila, aby zesnulý byl ohledán lékaři z Frýdlantu a to panem doktorem Gerstem a Dr. Plumertem. Nakonec bylo frýdlantským vrchním správním úředníkem, panem Josefem Kneschem povoleno, aby ostatky zesnulého myslivce byly převezeny do Frýdlantu, kde se konal za účasti blízkých příbuzných, lesnického personálu a vrchnosti, v sobotu dne 26. listopadu 1842 za asistence samotného pana děkana Františka Salomona pohřeb.

Na základě dalších dostupných archiválií se mi pak ještě podařilo zjistit, že Johann Bäumel byl ženat a jeho manželka, paní Adelheid Bäumelová pobírala od vrchnosti vdovský důchod ve výši 87 zlatek a 22 krejcarů ročně. Z této částky dostávala paní Bäumelová vždy 40 zlatek v hotovosti, zbylou část pak v naturáliích. Paní Adelheid Bäumelová se již nikdy neprovdala a zemřela 22. dubna 1869.

Lesník Fritz Bergmann pak byl zajisté několikrát vyslýchán a jen těžko prokazoval svoji nevinu na smrti revírního myslivce Johanna Bäumela. Nikde jsem se však nedočel, že by lesník byl býval za svůj čin odsouzen a tak se domnívám, že zřejmě svoji nevinu na konec přeci jenom prokázal.

Ať tak či onak. Skutečná pravda nám stejně již nikdy nebude poodhalena a zůstává skryta v bučinách Jizerských hor, ve strmých a skalnatých svazích Svinského čela. Zůstal tam i překrásný litinový kříž se siluetami světců, zasazen do nevětkeho balvanu, jako němý svědek oné tragické události, která se zde odehrála právě přesně před 150ti lety.

Použité archiválie a literatura:

1. „Historická sbírka Clam-Gallasů“, uložená kdysi ve Frýdlantském zámeckém archivu, dnes deponovaná ve Státním oblastním archivu v Děčíně.
2. Úmrtí matricy uložené ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích.
3. Dostupná literatura známého vlastivědného spisovatele, pana Antona Franze Ressela, učitele ve Fojtce.

Pro PATRONA č. 1/92 zpracoval na základě shora uvedených materiálů

Gerhard Kutnar.

V Ý S T A V A P A M Á T E K

A P O M N Í Č K Ů J I Z E R S K Ý C H H O R

V S E V E R O Č E S K É M M U S E U V L I B E R C I
V Z I M Ě 1 9 9 2 / 9 3 .

Obracíme se na všechny přátele nejen jizerskohorských pomníčků, ale i starých Jizerských hor s předběžnou informací, že Severočeské museum v Liberci hodlá uspořádat v prosinci 1992 až únoru 1993 ojedinělou výstavu o všem, co připomíná starou tvář Jizerských hor.

Před listopadem 1989 by byla taková výstava tématicky a ideologicky nepřijatelná z řady důvodů. Původním záměrem připravované výstavy bylo představit veřejnosti jen práci dobrovolníků, kteří se v posledních deseti, patnácti či dvaceti letech aktivně starají o zachování starých, ale i nových jizerskohorských pomníčků a právě prostřednictvím pomníčků ukázat i rozmanitou tvář bývalých Jizerských hor.

V současnosti se ale ukazuje, že s pomocí zainteresované veřejnosti by možná bylo možné připravit rozsáhlejší výstavu, kde by byly shromážděny i trojrozměrné doklady o činnosti tehdejších lidí, tedy nikoli pouze fotografie pomníčků a krátký popis jejich osudů a příběhů.

Obrátil jsem se proto se žádostí o pomoc na přátele Kutnara a Endlera a jejich prostřednictvím, tj. na stránkách PATRONA bych se chtěl předběžně obrátit i na Vás, tj. na lidi, kteří jizerskohorským pomníčkům věnují nejen svůj zájem, ale i volný čas a prostředky. Zajímalo by mne, co si o shora uvedeném záměru

myslíte a zda-li by jste mohli nějakým dílem přispět k úspěšné realizaci připravované výstavy.

Kromě mne by byli scénáristy a „garanty“ za přátele pomníčků a památných míst Jizerských hor Herbert Endler a Gerhard Kutnar, s nimiž by jste - v případě svého zájmu - spolupracovali i Vy. Domnívám se, že výstava by měla zahrnout všechny charakteristické tváře Jizerských hor, např.:

<i>lesy a dřevařství,</i>	<i>zvěř a myslivost,</i>
<i>sklářství,</i>	<i>cesty a doprava,</i>
<i>turistika a sport,</i>	<i>doly, lomy a drahokamy,</i>
<i>horolezectví,</i>	<i>pašeráctví,</i>
<i>vody a přehrady,</i>	<i>hraniční spory,</i>
<i>války a lupiči,</i>	<i>stavby,</i>
<i>rozhledny,</i>	<i>jizerskohorská literatura</i>
<i>malby,</i>	<i>mapy</i>
<i>a další.</i>	

Shodou okolností lze k většině témat nalézt i příslušné pomníčky, které by se jako červená nit měly vinout celým tématem výstavy.

Bylo by dobré sehnat shora zmíněný trojrozměrný materiál, jako např. staré dřevorubecké nářadí, důlní náčiní, zbraně starých hajných a pytláků, saně na svážení dřeva, čihařské náčiní, hraniční kameny, poničený i opravený pomníček, staré fotky a pohlednice, archivní dokumenty, lovecká alba, staré listiny atpod. Pokusíme se samozřejmě sehnat část materiálu v muzejích, archivech aj., ale nejzajímavější předměty mohou mít mnozí lidé ještě stále doma, ve skříni, na půdě. Pokud by jste o někom věděli, kdo by byl ochoten předměty krátkodobě zapůjčit, byli bychom Vám vděční za poskytnuté informace.

Těšíme se, že se s Vámi setkáme na připravované schůzce a to v sobotu 11. dubna 1992 v Jiřetíně a že tam sami přijdete s řadou nápadů, které pomohou tuto první jizerskohorskou výstavu dovést do zdárného konce a k žádoucí pestrosti a úrovni.

Za PATRONA

G. Kutnar a H. Endler

Za Severočeské museum

RNDr. Miloslav Nevrlý

Obsáhlý příspěvek do této rubriky zaslala na sklonku loňského roku Katka Jágrová. Avšak vzhledem k tomu, že v době, kdy jsem tento její příspěvek obdržel, bylo již čtvrté číslo PATRONu uzavřeno, uveřejňuji její poznatky hned v prvním vydání tohoto roku:

KATKA JÁGROVÁ VE SVÉM DOPISE PÍŠE:

„obešla jsem během prázdnin (1991) větší množství pomníčků a zapisovala si jejich stav. Zasílám seznam zjištěných stavů pomníčků, aby se případně mohly naplánovat nutné opravy!

17.7. Kučerová - stará tabulka v nezměněném stavu
nová tabulka: znova vypálit nápisy

Löwyho pam. deska - znova vypálit nápis

18.7. Jäger na Kristiánovské cestě
Gackův kámen
U ztraceného Pánaboha
Mützelův obrázek
Šamalův pomník
Gärtnerův pam. kámen
Kámen Rozmezí
Tetěví kámen
Pyramida (?)

V POŘÁDKU

Effenberger - otec a syn - na Klečové louce: je zapotřebí natřít zlatě korpus kříže a „loupe“ se nápis na tabulce

Obrázek Veroniky Lahrové
Wenzerichova smrt
Kolářova smrt
Křížový luk
Kámen řezníka Hermanna

V POŘÁDKU

Schmidt-Gustlův kříž - uražený kříž, místo něj visí cedulka k 80. výročí úmrtí.

- 22.7. Wildner na Hrátkách
Wildner v Černém potoce
Kameny republiky
Hölzelova smrt
Pamětní deska R. Kauschky
Pamětní deska Čihuly a Soukupa
Neißerova smrt
Pamětní tabulka Machoviče
- V POŘÁDKU

U Pánaboha - stále chybí !!!

- 23.7. Hoffmannova smrt nad Hejnicemi - špatný dřevěný
kříž (podkladový), ulomeno kus
železného korpusu
Strážní buk - v pořádku

- 31.7. Hrob mrtvých mužů - v pořádku

- 1.8. Krop-Seřův kříž
Věra Splítková v pořádku

Stumpeho kámen - pořád stejný = rovalený

- 3.8. „Trabant = Kreuz“ - autonehoda Jiráněk a Kosinová
Linkeho kříž (stavy těchto pomníčků
U plechového Pánaboha neuvedeny)

- 27.10. Hiebelova smrt — v pořádku
Mešní kameny —
Kája Oulehla - rezaví

- 28.10. Emil Krause pod Ořešníkem - v pořádku

- 18.7. Pomníček Martina Pařízka - téměř rozpadlý
Jiří Kraus na Čihadlech - vypálit znovu text
Andrejkova smrt - vypadl šroub, rozklížená stříš-
ka,
Gregorův kříž - v pořádku
Hütterova smrt na Kozí stezce - potřeba natřít
kříž i korpus

- 19.7. Klogertův kámen
Melzerův pomníček
Stammelův pomníček
Kříž Dagmar Spinové
Johneho kámen
Langeho kříž
Zabitý mládenec
Plischkeho studánka
- V POŘÁDKU
- Lichtenecknerův kříž - odchlípnutá cedulka
Porscheho smrt - nápis je vybarven různými
barvami a některá písmena
jsou velice špatně čitelná
Bäumelova smrt - kříž je zezadu rezavý

- 20.7. Gahlerova památka
Pojerův pomníček
Effenbergerova smrt na Viničné
Patzeltova smrt -- " --
Svobodova smrt -- " --
Kříž s nápisem "Kursk"
Emauzský obrázek
Kámen republiky
Wenzel Wildner
Smrt Marie Gierové
- V POŘÁDKU
- Wanderův pomníček - rezavá tabulka
Hausmannova smrt na Viničné cestě - potřebuje
přetříť.

- 21.7. Neuwingerova smrt
Richterův kříž
Preisslerův kříž
Honáčkova smrt
Kříž v Šindelovém dole
- V POŘÁDKU

Katka Jágrová pak na závěr svého dopisu píše:
"Některé z nutných oprav se pokusíme udělat
s Romanem Šimůnkem, až se na jaře 1992 vrátí z vojny.
Pokud se tak stane, budu včas informovat."

Děkuji Katce Jágrové za její obsáhlý příspěvek a za

její ochotu pomoci při opravách poškozených pomníčků Jizerských hor.

Další příspěvek do této rubriky zaslali manželé Zítkovi:

26.10.1991 - U obrázku pod Bramberkem - vše v pořádku, někdo jej asi opravil.

Na libereckém náměstí proti radnici je letopočet 1603 označující výstavbu staré radnice opět na svém původním místě, ale černá dlažba označující někdejší základy této radnice již zhotovena nebyla.

Dita Zběhlíková se vrací k jednomu z posledních čísel PATRONU a sděluje:

„V jednom z posledních čísel Patronu se Herbert Endler ptá na smrt S. Novákové a R. Hlaváčka, kteří zahynuli na pravém břehu přehrady na Černé Nise dne 13.1.1985. Dozvěděla jsem se, že se jedná o úmrtí následkem použití drog.“

Dita Zběhlíková.

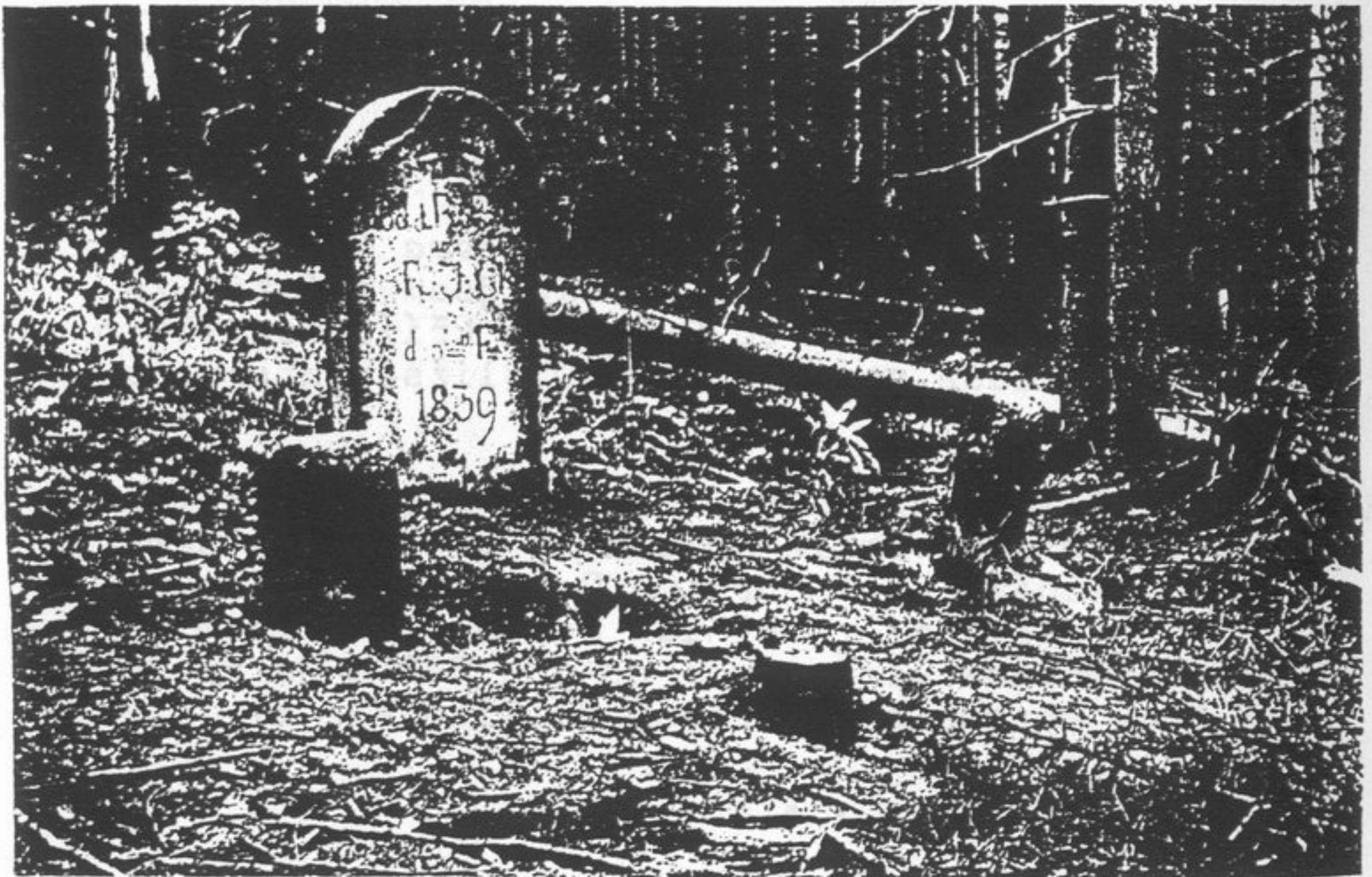
V září loňského roku jsme společně vyhledali několik pomníčků Jizerských hor, nacházejících se za zemskou hranicí a tím se tato část hor stala pro některé zájemce a přátele pomníčků opět aktuální. Vydali se na tuto stranu několikrát, aby tak doplnili své znalosti jizerskohorských pomníčků. Mezi těmito nadšenci byl i Jiří Sourek, který ze svého putování v Polsku zaslal následující zprávu:

„Ve Flinsbergu na nádraží jsem se setkal s panem Kunou - náhodou, aniž by to bylo předem dohodnuto, a šli jsme tedy na kopec spolu. Pomníček Hirta a Christa, nacházející se na kopci zvaném Haumberg, pols. Sépia Góra nad Flinsbergem, jsme našli vyvrácený a

zarostlý travou. Zřejmě tak už ležel dlouho, podle vrstvy naplavené hlíny kolem. Malý pomníček + Ch leží několik metrů níže, pomníček + H je možná zlámaný. Nachází se zde i nějaký balvan, který se dost podobá širokému základu pomníčku + Ch. Část pomníčku s písmem + H jsme nenašli. Převrácený hlavní pomník jsme obrátili písmem na vrch. Nevím jestli je to dobře nebo špatně, ale domnívali jsme se, že ho někdo jiný bude chtít také nalézt. Bude to tak mít jednodušší."

Jiří Šourek.

Foto: G. Kutnar

Pomníček revírního myslivce Christa a lesníka Hirta na Haumbergu - Sépia Góra nad Swieradowým Zdrojem, kteří na tomto místě byli zastřeleni dne 9. února 1839 neznámým (či neznámými) pytláky.

(Tento snímek pochází z naší první návštěvy u tohoto pomníčku - tedy ze dne 6. září 1980)

*** N Á M Ě T Y : ***

Materiál do této rubriky dnes připravil Herbert Endler.

N E O V Ě Ř E N Á A N E P R O Z K O U -
M A N Á P A M Ě T N Í M Í S T A
F R Ý D L A N T S K É H O V Ý B Ě Ž K U.

Sestavena na základě dostupné mapy v měřítku
1 : 25 000.

- 1.) Křížek zakreslený nedaleko *Rytířova kříže*.
Dle poznámek pana Emila Nováka jsem zjistil, že se nachází východně od Rytířova kříže, cca 750 m na okraji lesa, snad u potůčku. Bližší informace nejsou známy.
- 2.) Další křížek zakreslený na této mapě je doplněn poznámkou pana Emila Nováka, že se jedná o pamětní kámen. Nachází se v Horních Pertolticích. Zhruba 500 m po silnici z Dolních Pertoltic směrem na Habartice, pak vpravo, kde po cca 700 m je zakreslen na levé straně cesty. Žádné další údaje mi však nejsou známy.

* * * * *

Při eventuelní návštěvě této oblasti lze pátrání ještě doplnit o návštěvu dalších - známých pomníčků. Pomníček Gottfrieda Blumricha, samotný Rytířův kříž, nebo si kousek zajet a vyhledat pomníček Adolfa Rückerta, Oslí buk. Cestou zpět navštívit pomníček na Hartě (Karl Neumann) a další dle časových možností.

Zároveň by se při této příležitosti daly vyhledat již ověřené a prozkoumané pomníčky této oblasti.

kteřé jsou méně známé, jako například:

- 1.) Pamětní destička STEFANA G Ö R L A C H A, který zahynul dne 20.2.1893 nedaleko kostela v Dolní Řasnici. Podrobnosti k této nehodě viz. níže.
- 2.) Kříž statkáře Neumanna, u kterého byl zavražděn ANTON W I L D N E R svým bratrem. Tato událost se zde odehrála dne 11.6.1896 a křížek se nachází na cestě mezi Novým Městem pod Smrkem a Ludvíkovem. Historie viz. níže.

S T E F A N G Ö R L A C H

† 20.2.1893

Dne 20. února 1893 byl přejet a usmrčen koňským spřežením nádeník STEFAN G Ö R L A C H. Stalo se tak na silnici v Dolní Řasnici, nedaleko kostela. Koně na zleovatělé silnici ztratili vládu nad vozem a ten dostal smyk, srazil a posléze usmrtil (rozdrtil) Stefana Görlacha o nízkou kamennou zídku. Na tomto místě byla do zídky vsazena malá pamětní deska, která nese nápis:

„STEFAN GÖRLACH

†

20. Feber 1893“

Tabulka je částečně zničená, ale při troše představitosti a znalosti jména se dá nápis ještě indentifikovat. Zcela znatelné je pak vyhloubení ve zminěné zídce, do kterého je destička vsazena.

W I L D N E R (VULGO MANNEL) U NEUMANNOVA
KŘÍŽE.

11.6.1896

Kolem roku 1894 byl na severním svahu Smrku

ZASTŘELEN PRUŠKÝ HAJNÝ. Stalo se to zhruba ve výši tzv. třetí lavice, ale na prusko-slezské straně. Bylo jasné, že jde o čin pytláka. Přesto však pachatel nebyl vypátrán, i když bylo veřejným tajemstvím, že vrahem je jeden z bratrů Wildnerových - přezdívaných „MANNEL“ („Skrček“), zřejmě kvůli malé postavě. Pocházeli z Nového Města pod Smrkem a pytláčili právě na pruské straně Jizerských hor.

Dne 11. června 1896 se oba bratři pohádali v hospodě, přičemž Anton hrozil svému bratrovi Adolfovi udáním za vraždu hajného! Ve stejný den v 21,30 hodin byl Anton Wildner svým bratrem Adolfem u Neumannova kříže zastřelen. Způsobila to zmíněná výhrůžka.

Ještě dnes tu stojí dvě mohutné lípy a zbytky rozmetaného podstavce, na kterém stál kříž postavený v roce 1855 statkářem Neumannem, lze rovněž nalézt. Toto místo se nachází na cestě z Nového Města pod Smrkem vedoucí po polích do Ludvíkova, zhruba na 500 m za Novým Městem pod Smrkem.

Dnešní náměty a historii obou pamětních míst připravil a volně přeložil z pozůstalosti pana Emila Nováka pro první vydání PATRONA 1992

Herbert Endler.

Na schůzce konané dne 11. dubna 1992 v Jiřetíně pod Bukovou se bude sestavovat nový adresář a seznam patronů na rok 1992. Proto si připravte nebo nahlaste předem eventuelní změny. Adresář a seznam bude vydán jako příloha Patronu č. 2/92 a bude platný na r. '92. Pozdější změny již nebudou možné.

GERHARD K U T N A R

JOSEFŮV DŮL,

25. BŘEZNA 1992.

